

de uitdrukking: „neen heeft” een „Prof. W. in het le menselijke lijk is met de nog, dat Prof. e noodzakelijke ij mag, in een i z'n opvatting

z'n, niet maar rgens gevonden at andere, waar- van de dieren eten we erken- incipe, dat voor School”, III 32.) pe, de pneuma- tur. Want „deze the” (De Geref. men samen de d”, IV, 40). Die et vervolg van me, dat behoort ing met de on- III, 31) L.). oor de pneuma- i zijn. Dat wil nlijk de dieren V. zegt het niet

betoog logische

if. W.: „Bij den ller (spatiëring

le aanwezigheid sele andere vor- al ook weer bij i dat meerdere e (biotische en- schoon het van mij, S.)

lijk mogelijk is le menselijke pneuma andere k, in wezen.

ebben uit zijn i krijgen! uidelijk gezegd, dier is. U had

uit „Oorsprong at het om den Maar ik sprak

dat de mensch er niet aan dat e goed, dat naar Geest niet be- als er ergens- bestaat. Toch traheerde men- i niet beweerd, natuur wezen.

H. S.

ok ruimschoots in De Steen in i het De S. dan leren tegen een t één van die ling poneert in s geeft? als hij A. Sinds- atelling te po-

ers aangenaam els, die in dit in ijn woorden en uitroep, die eel goedkope ge qualificatie p, dat ook hier iets bewezen is in het publiek ing voor ieder, Vanneer De S. ik aan „nous”; beweert, dat dus dan mag nous”; — dan le terminologie rband met de rd „nous”, dat

waar ik geen ken, maar dan „pneuma”. Het at hij toch be- anders is als ustrijn of „een t, nog niet etzelfde versta echt heeft om et Apollinaris- vangen.

kenis van een vjpend verschil- erde, dat Prof. g zin, „Heusch

eras. Want nu e kwesties in van het woord agint en het nz. De S. doet

inderdaad verstandiger, dat hij hier maar niet dieper op de dingen ingaat.

De Steen erkent, dat wat ik zei over „nous” in het Nieuwe Testament juist is. En daar gaat het om. Wat is er dan tegen te brengen.

G) De zin van deze opmerking ontgaat mij. In een citaat van Prof. van der Horst staat, dat sommige vakgeleerden een eigen principe in den mensch aanvaarden en daarvoor het woord „nous” gebruiken. Wat zou dat nu? Beteekent dat nu, dat een ander verplicht is om deze terminologie ineens over te nemen? Bovendien moet De S. letten op het verband, waarin het citaat voorkomt, dat is dus op de bedoeling, waarmee het werd geciteerd!

H) Op de laatste twee alinea's wil ik niet scherp antwoorden, ofschoon ik stellig de neiging daartoe moet bedwingen. Immers, als De S. „ondeugend” wil zijn, zou hij dingen beweren, die... van allen logischen grond ontbloot zijn. Ik beweer niet, dat De S. het woord „nous” niet gebruiken mag synoniem met „pneuma”; dat moet hij zelf weten. Het gaat mij tenslotte niet aan, hoe iemand met psychologische termen omspringt. Maar het is ongeoorloofd om van een ander te eischen dat hij, wanneer hij het woord „pneuma” gebruikt, of het woord „ik”, dan ook het woord „nous” als synoniem daarvoor aanvaardt. Ik wil hier nog wel eens zeggen, dat wanneer De S. denkt, dat het in mijn gedachten gang mogelijk is om de woorden „ik” (of „pneuma”) en „nous” synoniem te nemen, hij van mijn gedachten gang niets heeft begrepen. Dat Apollinaris deze woorden synoniem nam is juist, maar dat geeft mij geen verplichting.

I) Dacht De S. werkelijk dat felheid synoniem is met ernst? (Serius = ernstig!) Dacht hij dat scherpsinnigheid meebrengt, dat men voldoende ernstig de dingen in de volle diepte onderzoekt? Ook hier beschuldigt intusachen De S. mij van met mijzelf in lijnrechte tegenspraak te zijn en dat op grond van de stelling: dat een felle tegenstander den tegenstander toch wel serieus neemt. Alsof het niet ging om zaken die met grooten ernst moeten worden onderzocht! En inderdaad zijn felheid en ernst dikwerf elkaars opponanten.

J) Vermoedelijk ontgaat het De S. hier dat over de onderhavige materie door mij een artikelenreeks geschreven werd in „De Reformatie” van April tot Juni 1933. Deze artikelen gingen over den „mensch als persoon” en in de laatste twee van die vervolgartikelen ging het speciaal over de christologische kwestie. Dit artikel is door De S. niet verwerkt, ofschoon het 't jongste was bij de verschijning van zijn studie.

Reeds eerder wees ik er op, dat De S. den tweeden druk van mijn boek „Oorsprong en wezen van de ziel” evenmin had gebruikt. De tweede druk kwam uit in Mei 1932. De S. schreef zijn artikel in December 1933. Dat deze omissies van betekenis zijn is duidelijk, wanneer wij bedenken, dat juist door De S. aangesneden punten opzettelijk door mij werden besproken.

Omdat De Steen het zoo vriendelijk vroeg („Bewijs a.u.b.”) heb ik deze dingen willen noemen.

K) Daar hebt ge het weer! Als ik zeg: „De S. U begrijpt mij niet; zoals gij zegt is mijn opvatting niet”, dan zegt De S.: „Ik beweer dat U dat wel leert”. En wanneer ik dan pogen wil om De S. dat duidelijk te maken, dan concludeert hij in zijn volgende zin: „Een mislukte poging om de opvatting eenigszins te wijzigen”.

L) Merkwaardig is dat al deze citaten dateeren van vóór 1930 en dat ze voor een deel ook nog niets zeggen in de onderhavige materie; nog merkwaardiger is, dat de conclusie in den volgende zin van De S. in eens een gedachtesprong is. Zie sub M.

M) Mij dunkt, iedereen moet toch wel voelen, dat De Steens betoog in de woorden „dat wil zeggen” onhoudbaar is.

N) Het doet mij leed dat De S. klaarblijkelijk niet wil overtuigd zijn. Zeer nadrukkelijk sprak ik het uit (Oorsprong en wezen van de ziel” 2e druk blz. 78). „En nu niet zóó, alsof de mensch zonder onsterfelijke ziel dan een dier zou wezen; een dier zonder bewustzijn is ook niet gelijk een plant; maar wel zóó dat hetgeen de mensch is, naar zijn lager bestaan aequivalenten heeft in het dier.” En vervolgens (blz. 83): „Natuurlijk dan weer niet zóó alsof de mensch minus zijn geest een dier zou zijn. Immers de menselijke natuur is naar haar aard aangelegd op het door en in den individueelen geest tot hypostase komen.

Dat „animale leven”, dat psychische in den mensch, is dus niet dat wat het dier is, maar is dat wat op dierlijke wijze en in dierlijken, dat is niet-menscheelijken, vorm in het dier is.

Vergeten we nu echter weer niet, dat juist dat in menscheelijken vorm voorkomen van het animale, dit animale anders doet zijn, zóó anders, dat wij het slechts in verband met, en doortrokken, doorleefd van den geest des menschen kunnen kennen.

Want de mensch is één in zijn tweeheid.”

Wanneer De Steen meer bewijzen hebben wil, ben ik bereid ze hem te geven. Nu gaat De S. in het vervolg op het feit, dat ik deze uitspraken deed, in. Zie verder sub O.

O) „Ja,” zegt De S., „ik spreek over het wezen, gij over den vorm”. Dit is niet waar. In bovenstaand citaat kan iedereen lezen dat ik het heb over de menscheelike natuur naar haar aard. En „aard” is toch zeker wel gelijk aan „wezen”? En wat De S. sub 2 zegt is mij een raadsel. Ik leer dus niet datgene waarvan De S. mij eerst beschuldigd heeft? Door deze laatste toevoeging sub 2 wordt de zaak er werkelijk niet helderder op. 't Is evident onjuist (zie sub N) dat ik beweer, dat de menscheelike natuur wezenlijk gelijk is met der dieren natuur. Duidelijk is dit ook door mij gezegd in „Ger. Theol. Tijdschr.” 33,10, pag. 448 en 449. Daar betoog ik dat alle (ook de hoogere) functies in potentie in de menscheelike natuur aanwezig zijn. In één dierennatuur zeker niet! Maar over deze uitspraak zoide De Steen, dat ik mezelf tegensprak! Alleen omdat De Steen het in zijn scheeve beeld over mijn opvatting niet plaatsen kon?

J. W.

OPVOEDING EN ONDERWIS

Godsdienstige Ontwikkeling en Godsdienstige Opvoeding volgens de Individual-Psychologische School.

VII.

Adler zelf heeft zich uitgesproken over den godsdienst. Hij deed dat in een boekje: Religion und Individual-psychologie.

Hij bestrijdt hierin Ernst Jahn, die in datzelfde werkje schrijft over: Die Christliche Seelsorge und die säkulare Seelsorge.

Adler gaat hierbij uit van het streven naar „Ueberwindung”, het streven naar „Vollendung”, dat bij ieder individu te vinden is.

En vanuit dit streven bepaalt Adler nu zijn Godsbegrip en wel aldus: Die Anschauung einer Gottheit ist eine, den menschlichen Denken und Fühlen seit jeher naheliegende, Konkretisierung der Idee der Vollkommenheit. God is tot op den huidigen dag „die glänzendste Manifestation des Zieles der Vollkommenheit”.

In de oer-religies hebben dieren het doel der „Ueberlegenheit” gesymboliseerd. Deze oer-religies waren polytheïstisch; hierna heeft zich het monotheïsme ontwikkeld. Dit monotheïsme komt meer overeen met het wereldbeeld van den cultuur-mensch.

In dit monotheïsme stelt de mensch zichzelf tot middelpunt van de wereld en het wereldgebeuren.

Ook de Ind.ps. wil den mensch tot middelpunt van het wereldgebeuren maken. Zoo ontving de menschheid een taak, een doel; en wel is het doel — zeer waarschijnlijk — onbereikbaar, maar de weg, de richting kan toch aangewezen worden.

Op dezen weg vond de menschheid God. Het streven van de menschheid nu is te worden als God; dit streven komt voort uit de onzekerheid, uit het constante minderwaardigheidsgevoel van de menschheid. Maar de mensch kan nooit gelijk worden aan God; want de mensch is de „Ewig-Strebender”.

Zoodra de mensch zich nu stelt tegenover de Godheid, doet hij dit naar de nuanceering van zijn eigen leven, want ieder heeft zijn eigen levensstijl.

Ook bij het monotheïsme moet de idee van de nuanceering worden vastgehouden; ieder heeft zijn eigen Godsdeed, zijn eigen Godheid.

En, zegt Adler, of men dat hoogste doel nu „Godheid” noemt, of „Socialisme”, of „zuivere Idee van het gemeenschapsgevoel”, altijd weer spiegelt zich daarin „das machthabende, Vollendung verheisende, guadenspendende Ziel der Ueberwindung”.

Van zonde wil de Ind.ps. niet weten; dus ook niet van schuld. Adler spreekt van „Irrtum”.

Die „Irrtum” bestaat dan in de Ichgebundenheit van den mensch; deze begint al in de jeugd en werkt het gehele leven door, is oorzaak van al de ellende, maar mag den mensch nooit als schuld worden aangerekend. In dit verband zegt Adler: „Ich möchte eher die Schuld denen zumessen, die diese Tatsache erkannt haben oder erkennen konnten und nicht genug zur Änderung beigetragen haben. Die Ichgebundenheit ist ein Kunstprodukt, dem Kinde, aufgehalst in seiner Erziehung und durch den gegenwärtigen Stand unserer sozialen Struktur”.

De scheppende kracht van het kind wordt verleid tot Ichgebundenheit. Maar de Ichgebundene vergeet toch nooit, dat zijn Ik automatisch des te beter bevoegd is, naarmate het zich meer voor het welzijn van de menschheid voorbereidt.

De Bijbel geeft, volgens Adler, hiervan talrijke voorbeelden en drukt op imposante wijze veel uit, wat de Ind.ps. op bescheiden, wetenschappelijke wijze zoekt te doen.

Wie zoo denkt over begrippen als zonde en schuld, kan verlossing nooit opvatten als bevrijding van schuld; immers er is geen schuld; noch krachtens de geboorte, noch krachtens het verdere leven.

„Der mensch ist von Natur aus weder gut, noch böse”. De mensch heeft „von Natur aus”, niet tegen slechte impulsen te strijden; alle karaktertrekken van den mensch zijn sociaal gericht!

„Hemmungen” en „Hemmungslosigkeit”, vindt men alleen bij individuen, die een te weinig aan gemeenschapsgevoel hebben; dat dit zoo is op een bepaald oogenblik, ligt aan de gemeenschap zelf; versterkt het gemeenschapsgevoel en alles komt goed. Zoo wordt de weg ter verlossing gewezen!

De religie, aldus Adler, spreekt hier van de genade in Christus. Künkel wil zich ook in de psychologie van de terminologie „genade” bedienen; hij spreekt ook van bekeering. Adler wil van een zoodanige woordenkeus voor de psychologie niets weten. Als Künkel van „wonderen” spreken wil, antwoordt Adler: „Dem Psychotherapeuten mag es nicht wenig schmeicheln, der Bringer eines Wunders zu sein. Wer aber die Einheit des Individuums richtig erkennt hat, den

Irrtum auch im Aufbau der fehlerhaften Persönlichkeit derselben, wer ferner fähig war, auch dem Irrtenden die ins Leben wirkende Ueberzeugung von besseren Leben still beizubringen, kann unmöglich von einem Wunder sprechen, da es sich dabei doch offensichtlich um ein verständliches Menschenwerk handelt”.

Met name dit laatste, „da es sich um ein verständliches Menschenwerk handelt” is kenmerkend voor Adlers standpunt.

Dat voor die „verlossing” eerst noodig is „berouw” over de gemaakte fouten, ontkent hij ten sterkste.

Berouw en schuldgevoel zouden stemmingen in het individu opwekken, die zoolang ze aanhouden, geen gezondheid mogelijk maken.

Inderdaad consequent bij een richting, waar Jezus Christus geen plaats heeft; zoo is er toch ook geen plaats voor den mensch met zijn berouw; waar moet de mensch er dan mee heen?

Met instemming wordt Nietzsche's woord aangehaald: „Gewissensbisse sind unanständig”.

De methode van de Ind.ps. om den mensch te verlossen, gaat onder één voorwaarde: men moet het moeilijk op te voeren kind duidelijk kunnen maken de fouten van zijn levensstijl (zoo ook den nerveuzen mensch en den misdadiger). Men moet den mensch „die Beschämung” over zijn dwalingen weten te besparen.

„Die Ind.ps. hat genügend Trost, Ermutigung und erlösende Kraft zur Behebung eines Irrtums.”

Vanuit religieus standpunt, spreekt het vanzelf, dat de mensch „sich von seinem Gotte wissen müsse, um sich der Gemeinschaft im höchsten Sinne anzugliedern”, maar in de Ind.ps. staat als maatstaf voor alle juiste handeling de „common sense” en „het als juist erkende ideaal van een laatste gemeenschap”.

De genade, de verlossing, de vergeving, beleeft de dwalende in het zachte vagevuur van de Individualpsychologie „durch seine Einreihung in die Gesamtheit”.

Ook in het reeds meer genoemde Handboek voor Ind.ps. komen uitspraken voor, die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaten.

B.v.: Wij hebben geen dogma's meer noodig om ons geloof „an eine letzte schöpferische Weltgewalt und Weltmitte das Rückgrat zu stärken”.

En: vroom zijn beteekent niet handen vouwen, en ten offer vallen aan de pia fraus „jrgend einer Hinterwelt”... vroom zijn beteekent niet te gelooven aan den God, die troont boven de wolken en „nur von auszen stiesze”, maar het wil zeggen zich volkomen afhankelijk weten van een schepende „Grundgewalt, die nicht unermesslich hoch über, sondern tief verschüttelt in uns liegt”.

Het naastbijzijnde en door de natuur gegeven voorwerp van onzen religieuzen wil is altijd de medemensch!

In een laatste artikel hopen wij deze nadere beschouwingen der Ind.ps. over den godsdienst nog te bespreken.

Beetgum.

J. WEGGEMANS.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbel en Natuur.

2de Serie I

Dauw.

In verschillende artikelen van de eerste reeks werd reeds terloops gewezen op de groote betekenis van dauw en regen voor de vruchtbaarheid van Palestina.

Het is wenschelijk, thans iets uitvoeriger hierop in te gaan.

Allereerst over den dauw. Oppervlakkig beschouwd, wordt er in den Bijbel een voor ons begrip overdreven waarde gehecht aan den dauw. Als Izak Jacob zegenet, begint deze zegen met: „Zoo geve u dan God van den dauw des hemels...” (Genesis 27:28a). Niet alleen hier, maar telkens weer is er sprake van den grooten zegen, dien de dauw brengt. Mozes' afscheidsrede vindt haar hoogtepunt in: „Israël dan zal zeker alleen wonen en Jakobs oog zal zijn op een land van koren en most; ja, zijn hemel zal van dauw druipen” (Deut. 33:28). De Heere zegt, dat Hij Israël zal zijn „als de dauw” (Hos. 14:6) en onder de zegeningen, die het deel zullen zijn van het „overblijfsel des volks” na de ballingschap, behoort: „de hemelen zullen hunnen dauw geven” (Zach. 8:12).

Daarentegen wordt als een zware straf en vloek aangemerkt het uitblijven van den dauw. In Davids klaagzang op Saul en Jonathan moeten de bergen van Gilboa van dauw en regen verstoken blijven (2 Sam. 1:21). De groote boetgezant van den ouden dag treedt Achab tegemoet met de woorden: „Zoo waarachtig als de Heere, de God Israëls leeft, voor wiens aangezicht ik sta, indien deze jaren dauw of regen zijn zal, tenzij dan naar mijn